13

Alltag 8: Kriminalität I: Verstöße gegen Recht und Moral, kirchliche und weltliche Justiz

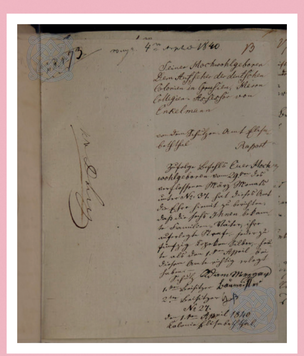

1

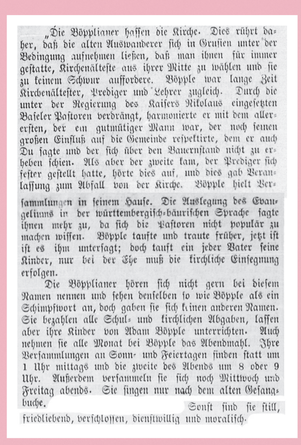

„Die Böpplianer hassen die Kirche. Dies rührt daher, daß die alten Auswanderer sich in Grusien unter der Bedingung aufnehmen ließen, daß man ihnen für immer gestatte, Kirchenälteste aus ihrer Mitte zu wählen und sie zu keinem Schwur auffordere. Böpple war lange Zeit Kirchenältester, Prediger und Lehrer zugleich. Durch die unter der Regierung des Kaisers Nikolaus eingesetzten Baseler Pastoren verdrängt, harmonierte er mit dem allerersten, der ein gutmüthiger Mann war, der noch seinen großen Einfluß auf die Gemeinde veljestirte, dem er auch Du sagte und der sich über den Bauernstand nicht zu erheben schien. Als aber der zweite kam, der Prediger sich fester gestellt hatte, hörte dies auf, und dies gab Veranlassung zum Abfall von der Kirche. Böpple hielt Versammlungen in seinem Hause. Die Auslegung des Evangeliums in der württembergisch-bäurischen Sprache sagte ihnen mehr zu, da sich die Pastoren nicht populär zu machen wissen. Böpple taufte und traute früher, jetzt ist es ihm untersagt; doch taukt ein jeder Vater seine Kinder, nur bei der Ehe muß die kirchliche Einsegnung erfolgen.

Die Böpplianer hören sich nicht gern bei diesem Namen nennen und sehen denselben so wie Böpple als ein Schimpfwort an, doch gaben sie sich keinen anderen Namen. Sie bezahlen alle Schul- und kirchlichen Abgaben, lassen aber ihre Kinder von Adam Böpple unterrichten. Auch nehmen sie alle Monat bei Böpple das Abendmahl. Ihre Versammlungen an Sonn- und Feiertagen finden statt um 1 Uhr mittags und die zweite bei Abends um 8 oder 9 Uhr. Außerdem versammeln sie sich noch Mittwoch und Freitag abends. Sie singen nur nach dem alten Gesangbuche.

Sonst sind sie still, friedliebend, verschlossen, dienstwillig und moralisch.

2

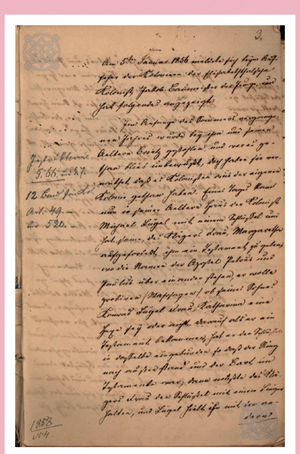

3

Unruhe im Dorf

Die "Böppleaner" waren eine religiöse, separatistische Sekte, die von Adam Böpple (*1774) aus dem schwäbischen Filderstadt-Plattenhardt in Elisabethtal angeführt und nach ihm benannt wurde. Seine Anhänger führten u.a. selbst die Taufe ihrer Kinder durch und lehnten den Besuch der protestantischen Dorfschule für ihre Kinder ab. Böpple unterrichtete sie. Die protestantische Kirchengemeinde ging gegen die Separatisten vor. Die Böppleaner wurden in den Protokollen des Kirchenkonvents u.a. als unordentliche, leidenschaftliche Menschen beschrieben. Adam Böpple wurde der Unruhestiftung beschuldigt und bestraft. Am 1. April 1840 bestätigte das Schulzenamt von Elisabethtal den korrekten Erhalt der Strafsumme von 50 Kopeken. 1, 2

Anklage wegen Hexerei in Asureti

Hexenverfolgungen waren in Europa im 15.–18. Jahrhundert weit verbreitet. Auf Denunziationen aus der Bevölkerung folgte die "peinliche Befragung" (Folter) und in sehr vielen Fällen die Verurteilung und die Hinrichtung der vermeintlichen „Hexen" und „Hexer" durch Verbrennen auf dem Scheiterhaufen. Der letzte legale Hexenprozess in Europa führte 1782 zur Hinrichtung von Anna Göldi in der Schweiz. Insgesamt wurden vermutlich 40-60.000 Menschen hingerichtet.

Im 19. Jahrhundert kam es in ländlichen Gegenden Südwestdeutschlands, auch in Württemberg, durchaus noch zu Anklagen wegen Hexerei. Einige Schwaben hatten entsprechende Vorstellungen mit nach Georgien gebracht, wo es zuvor keine Verfolgungen vermeintlicher "Hexen" gegeben hatte. Im Jahr 1856 wurden in Elisabethtal (Asureti), wie Jakob Baumeister, der aus einer der Gründerfamilien stammte, mitteilte, seine Ehefrau Margaretha und seine Mutter Rike zu Unrecht von Nachbarn, so z.B. den Familien Fügel und Fritz, der Hexerei beschuldigt. Im Schulzenamt wurde beraten, ob es sich um strafbare Hexerei oder nur harmlose Wahrsagerei in der Familie und im Bekanntenkreis handelte.

Zahlreiche involvierte Personen werden in den Aufzeichnungen genannt und mit Strafzahlungen belegt. Pastor, Kirchenkonvent und Schulzenamt waren involviert. Der Kirchenkonvent verurteilte z.B. Rike Baumeister zu einer Geldstrafe von 20 Silberrubeln und Margaretha Baumeister zu 10 Silberrubeln. Außerdem mussten sich die Verurteilten öffentlich vor der Gemeinde von der vermeintlichen Hexerei lossagen, und der Pastor sollte ihnen eine Strafpredigt halten.

Jakob Baumeister hatte bis 1858 vergeblich versucht, zum Schutz seiner Mutter und Ehefrau gegen deren Bestrafung vorzugehen, den Ruf der Familie wiederherzustellen und die angebliche Hexerei als harmlose Wahrsagerei und Freizeitbeschäftigung zu erklären. 3, 4-6

Anklagen wegen Unzucht und Kindsmord

Im Protokoll des Kirchenkonvents von Katharinenfeld vom 11. Oktober 1885 ging es um Unzucht. Gottlob Fischer wurde beschuldigt, die stumme und körperlich eingeschränkte Katharina Bauer, die am 4.12.1883 im Kindbett verstorben war, verführt und geschwängert zu haben. Fischer gestand vor dem Kirchenkonvent, dreimal mit Katharina Bauer geschlafen zu haben und Vater ihres Kindes zu sein. Er gab auch an, dass Jakob Eppinger mit Katharina Bauer ebenfalls Unzucht begangen hatte. Eppinger bestätigte diese Aussage und gestand, dass er ebenfalls der Vater sein könne. Ebenfalls gestand Fischer unzüchtige Handlungen mit seiner eigenen Schwiegermutter, was diese jedoch bestritt. Beide Männer wurden vom Kirchenkonvent ermahnt und bis zur Ableistung von Kirchenstrafen vom Abendmahl ausgeschlossen. Dann wurden sie der zivilen Justiz übergeben.

Einen Monat später gestand Gottlob Fischer nach wiederholten und ernsthaften Ermahnungen dem örtlichen Pastor, dass er das von ihm adoptierte Kleinkind namens Anna Maria, das am 9. April 1878 im Alter von 5 Monaten und 3 Tagen verstorben war, durch Misshandlungen getötet hatte, was ein weiterer Fall für die zivile Justiz wurde. 7, 8

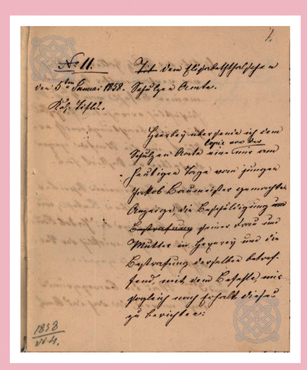

4

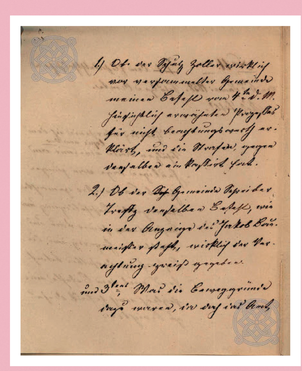

5

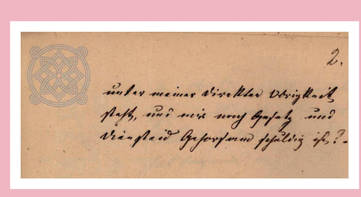

6

ყოველდღიური ცხოვრება 8: დანაშაული II: მე-20 საუკუნეში კოლონიებში არსებული დანაშაული და სამოქალაქო სამართალი

შემდეგი მაგალითები გვიჩვენებს, გერმანიის კოლონიებში თუ რომელი კანონდარღვევები და ქმედებები ისჯებოდა საეკლესიო თუ საერო ინსტიტუტების მიერ.

არეულობა სოფელში

„ბიოპლეანელებს" უწოდებდნენ რელიგიურ სეპარატისტთა ჯგუფს, რომელსაც ადამ ბიოპლე (*1774) შვაბიის ქალაქ ფილდერშტადტ-პლატენჰარდტიდან ელიზაბეტთალამდე გაუძღვა და სწორედ მის გვარს უკავშირდება ამ სექტის სახელწოდება. ბიოპლეს მიმდევრები თავად ნათლავდნენ შვილებს და უკრძალავდნენ თავის ბავშვებს სოფლის პროტესტანტულ სკოლაში სიარულს. მათ თავად ბიოპლე ამეცადინებდა. პროტესტანტული საეკლესიო თემი დაუპირისპირდა სეპარატისტებს. საეკლესიო საბჭოს ოქმებში ბიოპლიანელები დახასიათებული არიან, როგორც უწესრიგო, ვნებას აყოლილი ადამიანები. ადამ ბიოპლეს არეულობების მოწყობა დაბრალდა, რისთვისაც სასჯელი დაუწესდა. 1840 წლის 1 აპრილს ელიზაბეტთალის თვითმმართველობამ დაადასტურა, რომ ჯარიმა 50 კაპიკის ოდენობით მართებულად იყო დაკისრებული. 1, 2

ჯადოქრობის ბრალდება, ასურეთი

მე-15-18 საუკუნეებში ევროპაში ჯადოქრებზე ნადირობა ფართოდ იყო გავრცელებული. ჯადოქრობაში ბრალდებას როგორც წესი, „ტკივილნარევი დაკითხვა" (წამება) მოყვებოდა, რაც ხშირ შემთხვევაში სავარაუდო „ჯადოქრების" გამამტყუნებელი განაჩენითა და კოცონზე სიკვდილის დასჯით სრულდებოდა. ევროპაში ჯადოქრების უკანასკნელი სასამართლო პროცესი 1782 წელს შვეიცარიაში გაიმართა და ანა გიოლდის სიკვდილით დასჯით დასრულდა. საერთო ჯამში, დაახლოებით 40-60 000 ადამიანს მიესაჯა სიკვდილით დასკა.

მე-19 საუკუნეში ჯერ კიდევ გვხვდება ჯადოქრობაში ბრალდებები სამხრეთ-დასავლეთ გერმანიის სოფლებში, მათ შორის ვიურტემბერგში. ზოგიერთმა შვაბმა, როგორც ჩანს, ეს წარმოდგენები საქართველოშიც ჩამოიტანა, სადაც მანამდე „ჯადოქრების" დევნას ადგილი არ ჰქონია. 1858 წელს ელიზაბეტთალში (ასურეთი) კოლონიის ერთ-ერთი დამფუძნებლის იაკობ ბაუმაისტერის ცოლს მარგარეტასა და დედას, რიკეს, მეზობლებმა ფიუგელისა და ფრიტცის ოჯახებმა, ჯადოქრობა დასწამეს. კოლონიის თვითმმართველობის საბჭომ გამართა მსჯელობა, იყო ეს დანაშაულებრივი ჯადოქრობა თუ უბრალოდ უვნებელი მკითხაობა.

დაიკითხა საქმესთან დაკავშირებული ბევრი პირი და ბევრს ფულადი ჯარიმა დაეკისრა. ამ პროცესში ჩართული იყვნენ პასტორი, საკლესიო საბჭო (კონვენტი) და ელიზაბეტთალის თვითმმართველობის საბჭო. საეკლესიო საბჭომ რიკე ბაუმაისტერს 20 ვერცხლის მანეთის, ხოლო მარგარეტა ბაუმაისტერს 10 ვერცხლის მანეთის გადახდა დააკისრა. გარდა ამისა, ბრალდებულებს მრევლის წინაშე საჯაროდ უნდა ეთქვათ უარი ჯადოქრობაზე, ხოლო პასტორი გამაფრთხილებელ ქადაგებას წაიკითხავდა.

1858 წლამდე იაკობ ბაუმაისტერი ამაოდ ცდილობდა დაეცვა დედა და მეუღლე, ეხსნა სასჯელისგან, აღედგინა ოჯახის რეპუტაცია და ჯადოქრობის ბრალდება წარმო-ედგინა როგორც უწყინარი მკითხაობა და თავშესაქცევი საქმიანობა. 3, 4-6

ბრალდება მრუშობასა და ჩვილის მკვლელობაზე

1885 წლის 11 ოქტომბრის კატარინენფელდის საეკლესიო საბჭოს ოქმში განხილულია მრუშობის შემთხვევა. გოტლობ ფიშერს ბრალი დაედო მუნჯი და ფიზიკურად შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე კატარინა ბაუერის შეცდენასა და დაფეხმძიმებაში, რომელიც 1883 წლის 4 დეკემბერს მშობიარობისას გარდაიცვალა. ფიშერმა საეკლესიო საბჭოს (კონვენტის) წინაშე აღიარა, რომ მას სამჯერ ეძინა კატარინა ბაუერთან და რომ ის იყო ბავშვის მამა. მან ასევე განაცხადა, რომ იაკობ ეპინგერსაც ჰქონდა ურთიერთობა კატარინა ბაუერთან. ეპინგერმა ბრალდება აღიარა და დასძინა, რომ ისიც შეიძლება ყოფილიყო ბავშვის მამა. ფიშერმა ასევე აღიარა, რომ საკუთარ სიდედრთან მრუშობდა, რასაც სიდედრი უარყოფდა. ორივე მამაკაცი საეკლესიო საბჭომ გააფრთხილა და საეკლესიო სასჯელის მოხდამდე ზიარების მიცემა აუკრძალა. მათი საქმე სამოქალაქო მართლმსაჯულებას გადაეცა.

ერთი თვის შემდეგ, განმეორებითი შეგონებების შემდეგ, გოტლობ ფიშერმა ადგილობრივ პასტორთან აღიარა, რომ 1878 წლის 9 აპრილს, 5 თვისა და 3 დღის ასაკის აყვანილი ბავშვი სახელად ანა მარია არასათანადო მოპყრობის შედეგად მოკლა. ეს საქმეც სამოქალაქო მართლმსაჯულებას გადაეცა. 7, 8

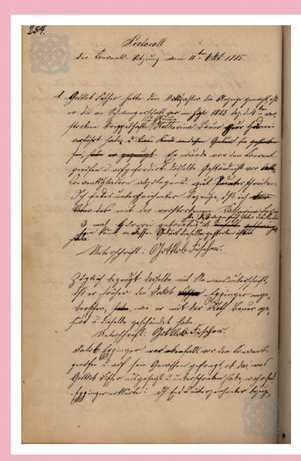

7

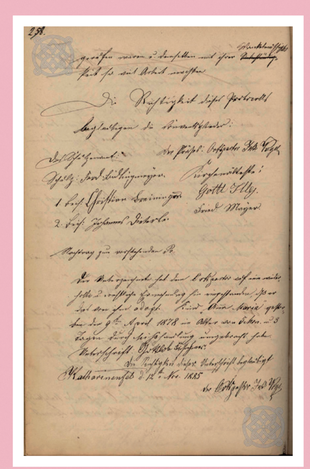

8

1 **Böppleaner / ბიოპლეანელები** Nationalarchive Georgiens, Fonds N227.1.2, Blatt 26. საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი N227.1.2, ფურცელი 26. *https://archival-services.gov.ge/germanelebi/get_picture/2071015 (25.11.2024)*

2 **Böppleaner / ბიოპლეანელები** Kaukasische Post 1913, N33, S. / გვ. 9-10. *https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/115208/1/Kaukasische_Post_1913_N33.pdf (25.11.2024)*

3 **Hexerei** Nationalarchive Georgiens, Fonds N226.1.145, Blatt 5. **ჯადოქრობის ბრალდება** საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი N226.1.145, ფურცელი 5. *https://archival-services.gov.ge/germanelebi/get_picture/1962537 (25.11.2024)*

4–6 **Hexerei.** Nationalarchive Georgiens, Fonds N226.1.145, Blatt 2-4. **ჯადოქრობის ბრალდება.** საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი N226.1.145, ფურცელი 2-4. *https://archival-services.gov.ge/germanelebi/get_picture/1962534 (03.10.2024)*

7 **Unzucht.** Nationalarchive Georgiens, Fonds N1725.1.1, Blatt 257. **მრუშობა.** საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი N1725.1.1, ფურცელი 257. *https://archival-services.gov.ge/germanelebi/get_picture/251140 (03.10.2024)*

8 **Tötung eines Kleinkinds.** Nationalarchive Georgiens, Fonds N1725.1.1, Blatt 261. **ჩვილი ბავშვის მკვლელობა.** საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი N1725.1.1, ფურცელი 261. *https://archival-services.gov.ge/germanelebi/get_picture/251144 (03.10.2024)*

Everyday Life 8: Crime II: Crime and secular jurisdiction in the colonies in the 20th century

Regulatory offences, crime and their punishment were also interesting points of everyday life in German settlements. There were unrests, accusations of witchcraft, accusations of fornication and infanticide. Some examples from archival sources show these cases.

Die Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien
Universität Siegen
National Archives of Georgia
Verein zur Bewahrung deutschen Kulturguts im Südkaukasus
Global Entanglements